

Příliš mnoho detektivů

7. února 2011

Proč potřebujeme hned tři specializované útvary pro boj s organizovaným zločinem? Zeptejte se specializovaných policistů, co je to vlastně ten „organizovaný zločin“. Překvapeně zjistíte, že každý používá jinou definici.

Výsledek vypadá podle toho. Organizovaným zločinem se v České republice zabývají hned tři celostátní útvary Policie ČR: Útvar pro odhalování organizovaného zločinu (ÚOOZ), Útvar pro odhalování korupce a finanční kriminality (ÚOKFK) a Národní protidrogová centrála (NPC). A to vše při relativně malé velikosti a tranzitním územním charakteru České republiky.

Tuzemský model je možno považovat za zastaralý a nereflektující dynamické změny, které proměňují podoby, formy a postupy zločineckých skupin. Přispívají k tomu dva propojené vlivy: štěpení specializovaných složek a velmi špatná firemní kultura molochu Policie ČR. ÚOOZ, skinheadi a anarchisté Když v letech 2009 a 2010 došlo k několika razíím ÚOOZ proti extremismu, vzbudily akce značný mediální ohlas. V červenci 2010 ho ještě umocnilo vydání výroční zprávy o činnosti ÚOOZ, která se nezvykle obšírně zabývala hrozbou politického extremismu.

Věcná příslušnost politického extremismu spadá pod odbor ÚOOZ, který se zabývá terorismem a extremismem. Toto zařazení je poněkud překvapivé: v českém prostředí tyto dva fenomény spolu prakticky nesouvisí. Nehledě na to, že jedním z dalších pracovišť ÚOOZ je i Národní kontaktní bod pro terorismus (NKPT), který se potenciálem terorismu taktéž zabývá.

Extremismus je problematika zcela jiného charakteru a definičně prakticky nikdy nespadá pod modely organizovaného zločinu. Ano, je to bezesporu nepříjemný patologický jev, není dobré jej ztrácet ze zřetele, poněvadž jeho podcenění by se dlouhodobě nemuselo vyplatit. Ale proč by se jím měl zabývat ÚOOZ?

Někteří špičkoví důstojníci argumentují tím, že extremisté vytvářejí vysoké zisky z pořádání koncertů, prodeje propagačních materiálů a jiných propriet. Jestliže se ovšem má takovým objemem zisků, u nichž je navíc problematické prokázat jejich ilegálnost (například některé značky oblečení apod.), zabývat ÚOOZ, vyvstává otázka, jestli v tomto případě nejde spíše o latentní či výslovnou politickou poptávku po tématech se znatelným marketingovým účinkem.

Jak extremismus, tak terorismus se dobře mediálně prodávají. Zároveň je boj proti nim v českém prostředí mnohem méně náročný než střety s manažersky schopnými a bezohlednými gangstery. A riziko, že se při tažení proti extremismu šlápne na kuří oko nějakému politicky vlivnému jedinci, je minimální (narozdíl od vyšetřování organizované, případně hospodářské závažné kriminality).

Naopak je s podivem, že pod ÚOOZ nespádají obchod s narkotiky či legalizace výnosů z trestné činnosti, které jsou s organizovaným zločinem esenciálně spjaty.

Lovíte gangy, nebo guru Járu? Orientace ÚOOZ na extremismus je poměrně nová věc a souvisí s hledáním pozice tohoto útvaru po roce 2007, kdy se obměnila značná část jeho příslušníků včetně nejvyšších míst.

Reálné úspěchy tohoto útvaru jsou diskutabilní. V poslední době nenalezneme případ, kdy by se mu případ některého významnějšího lokálního vyděračského či lichvářského gangu podařilo dotáhnout až k pravomocnému odsouzení. Případy karlovarského „Zádamského gangu“ či gangu okolo Andranika Soghojana skončily propuštěním všech souzených. Zato se ÚOOZ podle zpráv z médií zabývá jakýmsi pseudonáboženským „sexuálním guru“ Járou Dobešem, který využíval naivity českých žen a dívek.

Jistě, celý proces stíhání a odsouzení pachatele není jen v rukou policie, ale i státních zastupitelství a soudů. Je pravděpodobné, že některé případy zastaví alibismus či neopodstatněná neochota dalších orgánů činných v trestním řízení. Na druhou stranu: státní zástupce, který dostane od policie řádně zdokumentovaný případ, jej ze stolu neshodí, pokud zrovna neporuší princip nezávislosti. Z našeho výzkumu je zatím patrné, že nejčastějším důvodem neodsouzení některé organizované kriminální skupiny či její hlavy je nedostatečně provedené důkazní šetření policie.

Nezvládne-li to u vyděračského gangu krajského či dokonce jen okresního rozměru, je naivní očekávat úspěchy v boji se silnými mezinárodními kriminálními strukturami a rafinovanými politicko-korupčními sítěmi.

Grossův marketing Policii jako první „obchodně“ uchopil Stanislav Gross a jeho poradci, za jejichž působení v resortu ministerstva vnitra se od ÚOOZ oddělila protidrogová část, která byla základem vzniku Národní protidrogové centrály.

Toto štěpení celorepublikových „protimafiánských“ útvarů nevyplývalo ani tak z vnitřní potřeby jako spíše z osobních ambicí a animozit šéfů jednotlivých odborů. Vyvrcholily v roce 2001, v době, kdy propojenost obchodu s drogami s jinými závažnými formami kriminality, včetně finanční, byla už několik let velmi aktuální téma.

Stejně jako boj s extremismem, i protidrogová problematika je politicky dobře prodejné téma. Jak nám řekl jeden elitní detektiv: „Iten největší gauner, co točí dépéháčka v milionech, má děcka a nechce, aby mu fetovala.“ Národní protidrogová centrála tím má oproti ostatním útvarům zajištěnu vlídnou pozornost. Zatčením drogového dealera si policie málokoho znepřátelí, Česká republika není (naštěstí) Kosovo, Tádžikistán nebo Mexiko, kde mají narkobaroni silný politický vliv.

Rozdrobení specializovaných útvarů štěpí organizační síly, povzbuzuje institucionální rivalitu a opět – není logické ani účelné. Kdybychom šli ad absurdum, můžeme se ptát, proč v této logice nebyl kupříkladu založen speciální útvar k boji proti obchodu s lidmi? Česká republika byla jednu dobu silně postižena tímto druhem kriminality a problém nevymizel dodnes. Pouze se změnil charakter a místo převaděčství bují spíše nelegální zaměstnávání, pracovní vykořisťování apod.

Nelogické rozkrojení velkého koláče s náplní „organizovaný zločin“ komplikuje taktéž definování, pod který útvar příslušný zločin spadá. Který útvar by měl například vyšetřovat kauzu Affumicata, tedy podvod nebývalých rozměrů, kdy byli zahraniční pracovníci využíváni na práci v lesích a na polích, aniž by jim bylo zapláceno? A který útvar by se měl zabývat údernými komandami společnosti ČEZ? Co je kritériem výběru? Laikovi nemusí být jasno, potřebuje se však spolehnout, že povoláním to jasné je. S čím to vlastně bojujeme?

Z našeho výzkumu vyplývá, že ani policisté bojující proti organizovanému zločinu nejsou schopni (až na výjimky) definovat, co ten „organizovaný zločin“ v takto nastavené konstelaci vlastně je. Jinými slovy, nedokážou definovat obecnou náplň své práce.

Ti z nich, kteří se o to nějakým způsobem pokoušejí, se mnohdy vzájemně neshodují a jejich pojetí termínu je omezeno většinou na oblast, na niž se specializují. Problém samozřejmě není v řadových detektivech. Není jejich úkolem vytvářet a zavádět metodiku. Někteří z nich navíc přímo přiznali, že žádná metodika jim ani nebyla nikdy představena. Problém je opět ve vedení a v nastavení policie, která zjevně nebyla koncipována podle skutečných bezpečnostních potřeb státu, ale podle ambicí některých politiků či policejních důstojníků a jejich vzájemných úsluh či animozit.

„Rozložení sil“ do tří různých složek by mělo svůj význam, kdyby mezi nimi existovala funkční kooperace. Na základě mnoha rozhovorů však můžeme soudit, že tomu tak

není. Žádné společné workshopy ani žádné společné postupy, ale bohužel ani společný analytický systém, který by poznatky jednotlivých útvarů schraňoval a co nejvíce vytěžoval! Naopak můžeme hovořit o institucionální rivalitě, která někdy navíc ohrožuje případy, v nichž se věcná působnost dělí právě do více útvarů.

Typickým příkladem byla kauza obchodníka Františka Mrázka, na jehož na případu pracoval ÚOKFK, stejně jako ÚOOZ bez toho, aby o sobě útvary navzájem věděly. Novinář Jaroslav Kmenta ve své knize Kmotr Mrázek dokumentoval obstrukce při pouhé žádosti o dodání spisu z jednoho útvaru na druhý. Tento fakt podporují i svědectví současných a bývalých policistů, kteří vztahy mezi jednotlivými útvary popisují jako kritické. Spolupráce se odvíjí pouze na základě osobních vztahů, a nikoli na základě společných postupů či výměny informací.

Celá jedna policejní generace Situaci nepříspěl ani hromadný odchod policistů v letech 2007 až 2009. Nelze ho brát na lehkou váhu, poněvadž odešly především osoby na vyšších pozicích, výrazná část jedné policejní generace. S nimi mizí také jednotliví informátoři, kteří se nedají jednoduše předat jinému operativci. Policie pak ztrácí komunikační kanály a tím i přehled o dění. Znovu je nabýt je zdlouhavý a nelehký proces. Možná i zde je nutno hledat příčinu orientace na potírání extremismu protimafiánskou jednotkou.

Tři útvary (před zrušením finanční policie byly dokonce čtyři) zabývající se organizovaným zločinem znamenají tři vedení a jemu podřízený management, nemluvě o další administrativě a dalších provozních nákladech. V tomto ohledu je také zajímavá (ne)dostupnost údajů o rozpočtu jednotlivých specializovaných útvarů, a to nejen pro osoby vně policie, ale také pro samotné vedení těchto útvarů!

Zkrátka – něco jako rozpočet ÚOKFK či NPC budete hledat jak vy, tak i ředitelé samotných útvarů marně. Vše je rozprostřeno do neprůhledných sítí „materiálových kompetentů“ sedících na Policejním prezidiu a rozhodujících o objednávkách zbraní, techniky, ale i stavebního materiálu pro všechny policejní jednotky společně. Vedoucí útvarů jsou tedy i v těchto záležitostech poměrně omezeni v rozhodování a kontrole.

Policista policistovi vlkem S nutnou redukcí managementu, nedůvěrou napříč vším, co nenosí znak „mého“ útvaru, prazvláštními osobními vztahy a vymezením mantinelů působnosti se česká bezpečnostní komunita musela vypořádat už v době problematické fúze vojenské rozvědky a kontrarozvědky. Proč se však z pozitivní i negativní zkušenosti nepoučit?

Veškeré snahy o reformu policie zatím narážejí na nedostatek vzájemné úcty a respektu. Jinými slovy, firemní kultura současné policie není ani za mák k chlubení. Nelichotivá vyjádření bývalých a současných policistů o vedeních jednotlivých útvarů překračují častokrát mezní hranice snesitelnosti a pochopení.

Současnému vedení ÚOOZ vytykají policisté příliš direktivní řízení podobné spíše stylu vedení nějakého místního oddělení pořádkové policie než elitního útvaru, který by měl být stavěn na schopnostech, talentu a jisté osobitosti jednotlivých detektivů. Bývalému vedení ÚOOZ se pro změnu přičítá, že až příliš ponechávalo svým podřízeným velkou míru nezávislosti. NPC je vykreslována jako méně schopný bratr ÚOOZ, detektivové ÚOKFK jsou líčeni jako neschopní arogantní muži v kravatách atd.. Vše podtrhují známá vyjádření někdejšího náměstka policejního prezidenta Jiřího Houby, který tehdy odcházející policisty označil jako nepotřebné.

Možná změna?

Pokud bychom se měli nasbíranými vyjádřeními a informacemi řídit jednostranně, uzavřeli bychom, že v policii pracují pouze nepřilíš schopní, flegmatictí či devótní, často i bezcharakterní jedinci.

Všechna tato různorodá tvrzení v konečném důsledku nevypovídají nic světoborného o práci samotných útvarů, ale o lidech, kteří tyto prestižní a elitní útvary mají zřizovat a excelentně řídit. Přes všechen chaos jsme se však setkali s řadou motivovaných a odhodlaných mužů, kteří si špatnou situaci uvědomují, přesto jsou stále připraveni a ochotni odvést pro společnost maximum. Tento potenciál by měl být základní kamenem práce nového policejního prezidenta.

***

T. Šmíd (*1979) je odborným asistentem oddělení bezpečnostních a strategických studií katedry politologie FSS MU. P. Kupka (*1985) je interním doktorandem na téže katedře. Oba jsou členy Centra pro bezpečnostní a strategická studia, o.s.

Ano, extremismus je bezesporu nepříjemný patogenní jev, který neradno podceňovat. Ale proč by se jím měl zabývat ÚOOZ?

Boj s drogami je dobře prodejné téma. Jak nám řekl jeden elitní detektiv: „Ani ten největší gauner nechce, aby mu děcka fetovala.“

Nelichotivá vyjádření policistů o vedeních jednotlivých útvarů překračují častokrát hranice snesitelnosti a pochopení

TOMÁŠ ŠMÍD, PETR KUPKA